
PAOLO FREIRE

Legegizon eta ezitzaille ospetsua

1921 EAN REFICE-N (BRASILEN)

JAIO ZAN

Aita espiritista, ama berriz katoliko. Aitak amari zion errespetoan ikasi zuan berak iñorenganako begirunea izaten.

1931. Urteko gosetea zala kausa, Refice-tik Pernambuco-ra. Emen, aita il ondoren, ikasi omen zuan gosearen samia zer dan eta gizartean maizegi gauzak okerbideetik nola dabilzan. Neke askoren artean abogadutzari eldu zion eta izkuntza-legeak ikasteari.

.X*

Gazterik ezkondu zan, Brasilen oitura zanez, eta aurrak etxean agertzeaz batera asiera eman zion, sistemaz eta arretaz, ezikerari buruzko azterketari.

Erri-ezikera eta Erri-kulturaren sortzailleetako bat zan Brasilen 1961 urtean. Ekintza artatik sortu zan Alfabetatze sistema. Geroztik -1964 urtean, giltzapean egona degu.

15 milloek analfabeto zeuden 25 milloek bizilagunen artean, Brasilgo Ipar-sortaldeko inguru guzian: %60. Mixeri ura ikusita asmatu zuan Alfabetatze Ekintza.

Asi zan lanean, eta bi illebete baiño leen, irereun langilek ikasi zuten irakurtzen (analfabetoak ez zuan botorik eta irakurtzeaz batera, politika arazoetan beren buruen jabe egiten zituen).

Sistema ona zala ikusirik Gobernuak bere ura aurrera eramaten lagundu zion, eta 20.000 alfabetatze-batzoki sortaraztea erabaki zuten.

Batzoki bakoitzak, 30 lagun alfabetako zituen bi illebeteren buruan.

Freiren asmoa ez zan gizonari liburuak irakurtzen erakustea bakarrik; bere asmoak gorago jotzen zuten: gizonari askatasuna eskeiñi nai zion. Aurretik erakutsiko zion, analfabeto bazan ere, ez zala ez-jakiña eta kulturarik gabea, kultura-gaiak zabalak bait dira eta irakurtzen ez dakien zenbaitek kultura zabal eta sakon baten jabe gertatzen da.

Irakurtzearekin batera bere erriaren berri emango zion (politika, ekonomia, gizarte-auzia eta abar) bide ortatik gizona buruaren jabe egiteko.

Bere Ianetan bigarren oni geiago begiratuko dio irakurtzeari baiño.

Freiren pentsaera eta sistema obeto ezaguteko bere oien oiñarrian dauden funtsezko ideiak agertuko ditugu emen.

GIZAKIA EZ DA ESKUZ LANDU DITEKEEN GAUZA UTS BAT

Freire eziketaren oiñarrian ideia auxe aurki genezake: gizonaren eziketa bearbezelakoa izango bada, aurretik eta sakonki, gizaldi ori zer dan eta bere ingurua nolakoa dan, pentsatu, aztertu eta ausnartu bear da, alegia.

Bestelako bidetatik bagabiltza, gizona gauza utsa bezela tratatzeko arriskuan eroriko gera; gizona ez bait ada gauza utsa, pertsona baizik.

Ez da zer, nor baizik.

Ez da idazki utsa, bere buruaren jabe bear duen izazki baizik.

Bere bururaren jabe bear duen gizaki ori, inguru batean bizi da eta inguru orretatik artu bear du eziketak bere asiera.

Gizakiaren inguruetakoa gertakizunetatik asi bear.
Ze korapillotan, ze problematan, ze naastetan bizi daa
ezi bear degun gizaki ori?

Ortik ariari eldu.

Ortik as eta gai oiek erabil eziketa lanetan; ez beintzat,
Nepoleonek Rusian izan zituen auzi-mauzietatik.

Alfabetatze lana astea ako, aurretik, alfabetak bear duen
gizaki orrekin arremantetan jarriko du bere burua Freirek.
Zertarakok?

Gizarte orrek bere eguneroko gora beeretan darabilz-
kien itzak ikasteko. Itz oiek erabili bear bait ditu maixuak
gizarte orri idazten eta irakurtzen irakasteko. Eta itz oien
medios ezagutu ere ezagutuko ditugu gizarte orren auziak,
korapilloak eta prolemak. Auzi oietatik asi bear du, ain
xuxen ere, errelitate osoaren agerpena eta esplikazioa.

Eziketa bear bezelakoa izango bada, gizona zer dan eta
nola bizi dan, begien aurrean eduki bear irakasleak.

II

GIZONA BERE BURUAREN JABE ETA INGURUAREN AZTERTZAILLE

Freire erakutsien bigarren oiñarria auxe litzake: gizona
bere buruaren jabe eta bere inguruaren aztertzaille bear
du izan.

Eta nolatan egingo da gizona ber buruaren jabe?

Azterketaren bidez. Zer aztertu, orde? Bere burua,
bre buruaren egoera eta bera inguruarena.

Azterketa geiago eta bere buruaren jabeago.

Zenbat eta bere buruaren jabeago, ainbat eta ekintzara-
ko erneago. Ainbat eta ber ingurua aldatzeko prestuago.

Eziketa lanean, Freiren leendabiziko lana, fotografia
bat aukeratzea da eta ikasleeri begien aurrean jartzea.

Ze argazki aukera?

Ikaslea bizi dan gizarteko auziren bat erakutsiko duen
argazkia. Argazkia izan ala marrazkia izan, berdin da lan
ontarako.

Argazki ori aitzaki dala, alkarriketa sortuko da ikas-
leen artean. Esate baterako, inguru artako auzia, eta kora-
pilloa gosea balitz, Vietnam-go aur ankamee tripaundi
baten argazkia izango litzake aukerakoa gerra zitalen oke-
rrak agertzeko (gosea okerren artean bat). Edo eta, beste-
la, aundiki eta aberatsen arteko bazkeri ikaragarri baten
argazkia (aberastasunak ez daudela neurri berean banatu-
ta, alegia, gure gizarte onetan). Batzeik gose, bestek
dijestioa egin eziñik.

Gizona bere buruaren jabe egin nai du Freirek eta
gizarteko prolemak aztertzeko gauza. Aztertze orrek eka-
rriko dio aukeratzeko aalmena eta gizartea abere gogoa-
ren neurri aldatzeko kapazidada.

Beste zenbait pedagogik gizona gizartearen era eta
neurri ebakitzen eta plasmatzen du; Freirek nai duena
berri, beste era batera dator: gizonari indarrak eman, ale-
gia, gizonak berak gizarte4a alda dezan bere buruaren
neurrian.

Gisa orretara gizon berriak bide berriak urra ditzan.
Bakoitzak bere bide berezia aukera dezan.

III

GIZAKIA EDINTZETAN EZITZEN DALA

Gizarteko egoera aztertu ondoren, bere burua ekintze-
tarako jartzen duan neurrian egiten da gizona bere burua-
ren jabe eta neurri berean ezitzen.

Y

Gizonak ingurua aztertu ondoren, ikusten du, bere
burutik at, badala beste mundu oso bat: belar zuaitz, txori,
arrai, abere, arriak... Oiekin batean giza- seme ta giza-ala-
bak ere. Baita Jainko bat ere, beste guzien oiñarri. Eta,
konturatzen da ere guzi oiekin arremantetan jar desakeela
bere burua gizonak.

Ze arremaneTan?

Ez azala ikatzen dutenak bakarrik, ez; arreman sako-
nagoak ere baditu gizakiak gizakiekin azaletik kanpora.
Gizakien arremanak, alkarrekin dituztenak, ez dira ani-
malien artekoen antzekoak; animaliak, alegia, berezko
lege-itsu batetik ekiten diote eta ikutu utsetan amaitzen
dira beren arreman oiek.

Gizarteko arremantetan, berriz, buruak eta biotzak, adi-
menak eta gogoak dagite.

Oiek orrela direla, arreman oien bidetik egiten da
gizona bere buruaren jabe.

Arreman oietan burua dagoela izkaturik ere kontura-
tzen da gizona.

Izadi osoak burrukarako axatzen du gizona eta onek
nai-ta nai ez, burrukari ekin bear izakiak menperatuko
baditu.

Izadi osoak egiten diona egiten dio gizarteak ere gizo-
nari: menperatu, alegia, gizartearen erara gizon bakoitza
moldatzeko. Gizarte-egiturek gizon soilla menperatzen
dute, gizona bere egitura oien neurri ebakitzeko eta
orrela, buru-jabetasuna kendu, gizarte berorren probetxu-
rako. Orra gizona gauza uts bihurturik.

Gizon bakoitzak (Freirek dionez) egoera bakoitzari
erantzun berezi bat ematen dio (eta eman bear).

Bestereen erantzunak ez dio balio.

Berak eman bear erantzun berezia.

Egoera bakoitzean erantzunak asko dira; bideak eta
erabakiak ere bai. Gizon bakoitzak nork bere erantzuna
eman bear, bidea aukera bear, erabakia artu-bear. Une ar-
tantxe, erantzuna ematean, ari da gizona bere burua ezi-
tzen, bere buruaren jabe egiten.

Ikusi, aztertu, ekin.

IV

GIZONAK SORTZEN DUAN ORO DA KULTURA

Gizonaren inguruak (naiz gizakietatik naiz beste iza-
kietatik sortzen dan inguruak) gizona menperatu nai.

OSPETSUAK

Gizona inguru orrekin burrukan.

Burruka ortatik sortzen diran pentsamentu, nai eta egitate guziek osatzen dute Kultura izenaz ezagutzen degun zer ori.

Freiren iritzirako ez da Kultura liburuak irakurtzea eta besteren ideiak artzea, besterik gabe, ez; ori ez omen da Kultura.

Zer da ba zorioneko Kultura ori?

Gizonak sortarazten duen oro da Kultura. Izakia, berriz, berez dana da, gizonaren ikutirik gabe.

Izadiak, diran guztiak, gizona menperatzen zuan asiera-asieratik; baiña, gizonak burrukari eldu zion izadia menperatzeko eta burruka ortatik sortu zan, koba-zuloe-tan asi ere, gizonaren Kultura. Arri-arotik ezezik, baita ezur eta egur-arotik bertatik: piztien kontra egur bat arma bzela artu zuenetik, alegia.

Burruka ortatik sortu ziran lanabesak, sua, errota edo kurpilla, izkuntza eta erlijioa, aizkora eta atxurra, zula-kaitza eta jostorratza, leireparetetako marrazkiekin batera. Artzantza eta nekazaritza, salerosketak, arrantza eta olagmtza.

Denak dira Kul tur baten agerpenak.

Gizarteko arremenetarako egiten an lan guzia da Kultura.

Bestek irakatsitakoa ere Kultura izango da, baldin egintzetan mamitzen badegu irakaspen ori, bestela, memorian gorde eta besterik gabe, ez litzake kultura izango.

Analfabetoak (alfabetarik ez dutenak, alegia, irakurtzen ez dakitelako) poz eta askatasun aundia artzen dute barnean oiek entzutean. Irakurzen ez badakit ere, orrek ez du esan nai kultura gabeak diranik. Mundu zabaleko analfabetoak ere badute beren esplotatzailleek adiña kultura, kultura oiek klase berdiñekoak ez badira er.

V

ERRIAREN HISTORIA ZERTAN DAGOEN

Gizonak bere inguruaz duen burrukatik sortzen da erri baten istoria. Bere oietatik sortzen da kultura ere. Kultura ori da, berez, istoriaren gaia. Erri baten istoria bear bezelakoa bada, erri orren kultura osoaren kondaira izanen da...

Zenbait istori-liburu irakurtzen degunean gudarien burrukak besterik ez ditugu irakurtzen. Erri baten istoria gerra kondaira besterik ez al da? Ez iñundik ere. Erri baten egiazko istoriak burruka oiekin batera burruka guziak (kulturaburrukak, alegia) erakutsi bearco ditu. Bestela, ez da egiazko istoria izango, giak osotasuna eskatzen bait du.

Gizonaren burrukak zein diran esanik daukagu: inguru guziakin dituen burrukak. Izadia da gizonaren inguru, naturaleza, alegia. Izadia eta gizadia. Oiekin izan du,

asiera-asieratik, bere burruka gizonak. Burruka orren fruituek osatzen dute gizonaren kultura eta kultura onen istoria da gizonaren eta erri bakoitzaren istoria.

Gizon bakoitzak istoriaren aurrean bi eratara joka dezake: istoria zuzentzen eta eratzen saiatuaz; bestela, berriz, istoriaren ujoletan bere burua botaz. Zuk istoria zuzendu eta eraman aurrera; edo istoriaren uretan eramana izan. Orra bi postura desberdiñ. Zuk istoria egiñ; edo istoriak zu egiñ.

Istoria gizonaren esku dago.

Baiña, nolatan egingo du gizonak istoria?

Leenik bere garaiko bearbizunak ezagutu eta, ondoren, bear oiei erantzun, ekintzen bidez. bear oiek ezagutzeko aalmenik ez badu gizonak, istoriaren ur-bizietan egur-ezpala bezela eramana izanen da. Ezagutu eta aztertu eta ausnartu. Gero, ekin lanean bear bezelako erantzuna emateko.

VI

IKUS, AZTER, EKIN

Eziketaren elburua gizona bere buruaren jabe eta inguruaren aztertzaile egitea da, inguru ortako korapilloak askatu arte burrukan salatuaz eta bide ortatik kultura sortu eta istoria egin.

Kontzientziaztea (bere buruaren jabe gizona egitea, alegia) orixe da eziketaren leenengo lana. Bere buruaren jabe egin inguruari buruz. Bere inguru ortako korapillo eta prolemen berri jakin eta korapillo oiek askatzeko aalmena baduela gizonak beregan, alegia.

x* ~

Ikus, azter, ekiñ.

Orra Freire gaztea Cardyn zaarrarekin bat. Freire jaiozterako Cardyn beljikatarrak, berak asmatutako J.O.C. bazkunari eziketarako bide auxe erakutsi zion: ikus, azter, ekiñ.

Zaarrak berri.

Freire gazteak Cardyn zaarraren bideak billatu zituen berriro.

Biak batera datoz: ezikera orizontalki, zearka eta aldamenka billatu bear dala eta alkarrizketaren medioz billatu ere. Goitik beerako erakusketak ez omen du ezten ez mai-xua eta ez ikaslea.

Eziketaren ukatze utsa omen da, Freirek dionez, goitik beerako erakutsia.

Guk ez genduke orrenbesterik esango. Dana dala, egiazko eziketak egin dezake alkarrizketarik bazter, ezta eguneroko gauzen azterketarik uka ere (errealitatearen analisa, euskera mordoilloan esanda).

Auk, lirake, itz gutxitan esanda, gizonaren askatasunerako Freirek asmatutako eziketa baten oiñarrak.

LAZKAO'KO ANES'ek (1972)